

Філіппова Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики,
Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
nina.filippova@nuos.edu.ua

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОДИН З ВИМІРІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Критичне мислення вважається одним із ключових вмінь, так званих soft skills, які передбачають здібність швидко адаптуватися до політичних, економічних, соціальних змін і нетипових ситуацій, тому у сучасному освітянському просторі воно може стати основою навчальної діяльності. Стаття показує потенційні можливості першого етапу формування критичного мислення.

Ключові слова: технології критичного мислення, інформаційне глобальне суспільство, інтернет-середовище.

Актуальність цієї розвідки пов'язана з тим, що для сучасного соціуму характерним є надзвичайно стрімке поширення інформації, що, з одного боку, є позитивним фактором, але, з іншого, несе загрози невірному її сприйняття. Тому надзвичайно важливо в процесі навчання у вищій школі сформувати навички критичного осмислення отриманої інформації, застосування її для різних цілей, висунення своїх самостійних ідей, вміння їх обґрунтувати.

Сьогодні поняття «критичне мислення» активно використовується в академічних і професійних контекстах: більше 60 мільйонів результатів можна отримати, якщо ви спробуєте запросити пошукові системи. Критичне мислення, за прогнозами спеціалістів, – це одна з необхідних навичок сучасного фахівця для працевлаштування: бути спроможним легко адаптуватися до змін і нестандартних ситуацій, бути здатним до командного вирішення проблем, бути здатним висувати свої ідеї і оцінювати ідеї інших.

І хоча проблема критичного осмислення інформації і прийняття рішень завжди була досить важливою серед інших освітянських проблем, об'єм і швидкість з якою зараз надходять новини, ставлять нас перед таким складним потоком інформації, що об'єктивно оцінювати її стає іноді майже неможливо.

Взагалі підхід критичного осмислення і оцінювання не новий: більше ніж 2 500 років тому назад Сократ використав метод probing questioning, щоб впевнитися, що люди раціонально обґрунтовують свою точку зору.

Термін «критичне мислення» з'явився на початку 20-го століття для того, щоб виділити мету освіти, і, як вважають, його запропонував американський філософ Джон Д'юї, який в своїх працях намагався розробити демократичних підходів до системи освіти [1]. Взагалі він використав термін reflective thinking і визначив його як активне, наполегливе, прискіпливе обміркування будь-якої ідеї

або будь-якого знання з точки зору їх підтвердження і подальших можливостей використання.

Але саме на початку 21-го століття критичне мислення було визначено як одне з головних вмінь. У відповідності до бази даних O'NET, сотні робочих місць вимагають від тих, хто їх хоче отримати, вміння критично оцінювати будь-яку інформацію з точки зору конкретної комунікативної ситуації [6].

Цікавими здаються результати досліджень Всесвітнього економічного форуму (The World Economic Forum), на які сьогодні всі посилаються і які свідчать про те, що серед навичок, які вважалися необхідними для успішної кар'єри до 2020 року, критичне мислення займає 2-е місце, а до 2030 – 4-те місце [7]. Відомо також, що критичне мислення є одним із компонентів моделі найважливіших компетентностей (4C: collaboration, creativity, communication and critical thinking).

Незважаючи на це, роботодавці всього світу відзначають, що випускники навчальних закладів різних рівнів мають недостатньо сформовані навички критичного мислення. Одне з міжнародних опитувань Times Educational Supplement 2014 показало, що 92% викладачів ідентифікують критичне мислення як одну з найважливіших навичок, але визнають, що 56% абітурієнтів вищих навчальних закладів не вміють критично мислити [8].

Що стосується вітчизняних ЗНО, досить суперечлива ситуація зафіксована декількома дослідниками. Л. І. Ткаченко було встановлено, що показники високого рівня сформованості критичного мислення у студентів ЗНО становлять тільки 10%. А О. С. Конотоп у 2018/2019 навчальному році провела зріз рівня сформованості критичного мислення серед студентів 1, 2, 3, 4 курсів денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка і отримала такі результати: «більшість студентів 92,7% перебуває на середньому рівні на його нижній межі: 4,9% показали високий рівень розвитку критичного

мислення. Жодного студента, який набрав необхідну кількість балів відповідно до норм дуже високого рівня критичного мислення, не виявилось; середній показник розвитку критичного мислення становив 14,6%» [2, с. 99].

Метою статті є привернути увагу до можливості формування і розвитку критичного мислення студентів ЗВО, оскільки це важливий ресурс підвищення ефективності пошуку необхідної інформації, її ефективного засвоєння і формування когнітивних навичок: самостійного вибору активних стратегій навчання, творчого підходу до отримання необхідних знань, здібності спілкуватися для вирішення нетипових проблем, гнучкості до адаптування, що сьогодні у швидко змінюваному глобальному світі вважається необхідним.

Незважаючи на численні визначення цього поняття, можна виокремити найголовніші його складові: здібність познайомитися з різними точками зору, логічно співставити їх з конкретною ситуацією, відділити факти від припущень, особистих точок зору, інтуїції. Іноді до них додають емпатію і здібність творчого мислення [7].

Звичайно ми, викладачі, змушені змінювати традиційні підходи до навчального процесу, напр., більш активно залучати студентів до свідомого і самостійного отримання необхідних знань для майбутнього шляхом використання потенціалу їх онлайн-спілкування в Інтернеті і соціальних мережах.

На першому етапі можна запропонувати декілька засобів формування критичного мислення:

1. Залучення студентів до використання можливостей MOOC (massive open online course) – безкоштовної, глобальної, відкритої платформи, яка об'єднує ресурси Інтернету і соціальних мереж у вільному доступі, надає доступи до інтерактивних онлайн-курсів і створює таким чином можливості для спілкування студентів всього світу в залежності від їх уподобань і мети [4]. Короткі відео на різні теми, навчальні матеріали, домашні завдання, тести, регламентований розклад, визначені терміни виконання завдань, зворотній зв'язок, професійні викладачі з різних країн – це тільки деякі переваги для ознайомлення з цими ресурсами і активного залучення студентів.

Таким чином створюється спільнота викладачів, асистентів, студентів (TAS), до якою можуть долучатися як новачки, так і досвідчені фахівці. В Україні доступна безкоштовна платформа масових україномовних онлайн-курсів Prometheus: «Освітній інструмент критичного мислення», «Критичне мислення для освітян», «Вступ до критичного мислення», «Ключові вміння 21-го століття». Вона була заснована у жовтні 2014 І. Примаченко та О. Молчановським. Оскільки основою занять є ініціатива користувачів, MOOC передбачає високий ступінь самоконтролю і мотивації: виключно самостійне засвоєння навчального матеріалу, відсутність тотального контролю за вико-

нанням завдань, що є виключно відповідальністю користувача.

2. Залучення студентів до різних методів перевірки завдань.

Викладачі пропонують студентам теми творчих завдань. Після того, як вони їх виконують, роботи пересилаються одному, двом, трьом студентам цієї групи, які їх оцінюють. Можна передбачити онлайн-обговорення результатів перевірки, наведення аргументів авторів виконаних завдань і тих, хто їх перевіряє.

3. Залучення студентів до пошуку фейкових новин і їх аналізу.

Розповсюдження соціальних мереж сприяло надмірно швидкому розповсюдженню фейкової інформації: сенсаційні заголовки, невеликі «шматочки» текстів, які можуть повністю або частково співпадати з нашим відношенням до окремих подій, особистостей, знаходять яскраве і миттєве підтвердження наших сподівань, хоча всебічне, обґрунтоване підтвердження їх достовірностей не надається. Оскільки кампанії з дезінформації часто спонсують і підтримують навіть уряди деяких країн, вони створюються професіоналами з комунікативних технологій і тому виглядають, на перший погляд, досить переконливо. Серед останніх яскравих прикладів – це інформаційна (гібридна) війна РФ проти України, кампанія проти вакцинації від COVID-19.

Принаймні, можна запропонувати 6 наступних кроків пошуку і критичного осмислення повідомлень або новин, які потенційно пов'язані з неправдивою або перекошеною інформацією: 1) звернути увагу на джерело отриманої інформації; 2) спробувати перевірити автора; 3) звернути увагу на дату; 4) перевірити уявлення упередженнями; 5) знайти подібну інформацію в інших джерелах; 6) переконатися, що ця інформація – не є жартом; 7) знайти експертів або навіть, якщо це можливо, свідків, які б змогли допомогти побачити ситуацію з іншого ракурсу, помітити більше деталей або проаналізувати причини, наслідки і надали більше доказів або аргументів.

Таким чином, спостереження за відношенням студентів до різних політичних, економічних, моральних, культурних подій, ідей, які їх оточують кожний день, а також результати висновків дослідників всього світу засвідчують, що формування навичок критичного мислення – невід'ємний компонент сучасного освітнього процесу, що, в свою чергу, вимагає від нас розробки такої моделі навчання майбутнього фахівця, який був би спроможний до свідомого мислення у швидкозмінному середовищі.

Література

1. Дьюї Д. Реконструкція в філософії. Москва: Логос, 2001.
2. Конотоп О. С. Результати зрізу рівня сформованості критичного мислення у

- студентів закладів вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 5 (161). Серія «Педагогічні науки». Чернівці, 2019. С. 97–100.
3. Hitchcock D. "Critical thinking" The Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/critical-thinking/> (Last accessed: 15.11.2021).
 4. MOOCs4D: Potential at the bottom of the Pyramid. Retrieved from: https://iite.unesco.org/files/news/639173/MOOCs4D_ConfReport_July2014.pdf (Last accessed: 15.11.2021).
 5. The Partnership for 21st Century Learning (P21). Retrieved from: <http://www.p21.org> (Last accessed: 15.11.2021).
 6. Skills Search-O'NETOnLine. URL: <https://www.onetonline.org/> (Last accessed: 20.09.2021).
 7. Preparing for the Future of Work – the World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org> (Last accessed: 20.09.2021).
 8. Together we build trusted education solutions. URL: <https://www.tes.com/news/school-leavers-lack-critical-thinking-skills-needed-university-exam-board-warns> (Last accessed: 20.09.2021).

Filippova N. M., Ph. D. of (Philology), Associate Professor, Head of the Department of Applied linguistics Professor NUS, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), nina.filippova@nuos.edu.ua

CRITICAL THINKING AS ONE OF REQUIREMENT TO CONTEMPORARY EDUCATION: FORMATION POTENTIALITIE

Critical thinking is considered one of the key soft skills which enable to properly and timely adapt to political, economic, social changes and non-typical situations. Therefore in the contemporary educational space it can be the basis of educational activity. The paper shows the potentialities of forming critical thinking skill, at least at the first stage.

Key words: technologies of critical thinking, informational global community, internet medium.